

KULTUREN

A photograph of an archaeologist wearing a high-visibility yellow and blue jacket and red gloves, working in a dark, excavated trench. The person is leaning over, focused on the ground. The background is dark and textured, showing the interior of the excavation site.

Kv Paradis 47

Fornlämning 73, Lunds Stad

Lunds kommun, Skåne

Arkeologisk förundersökning 2013

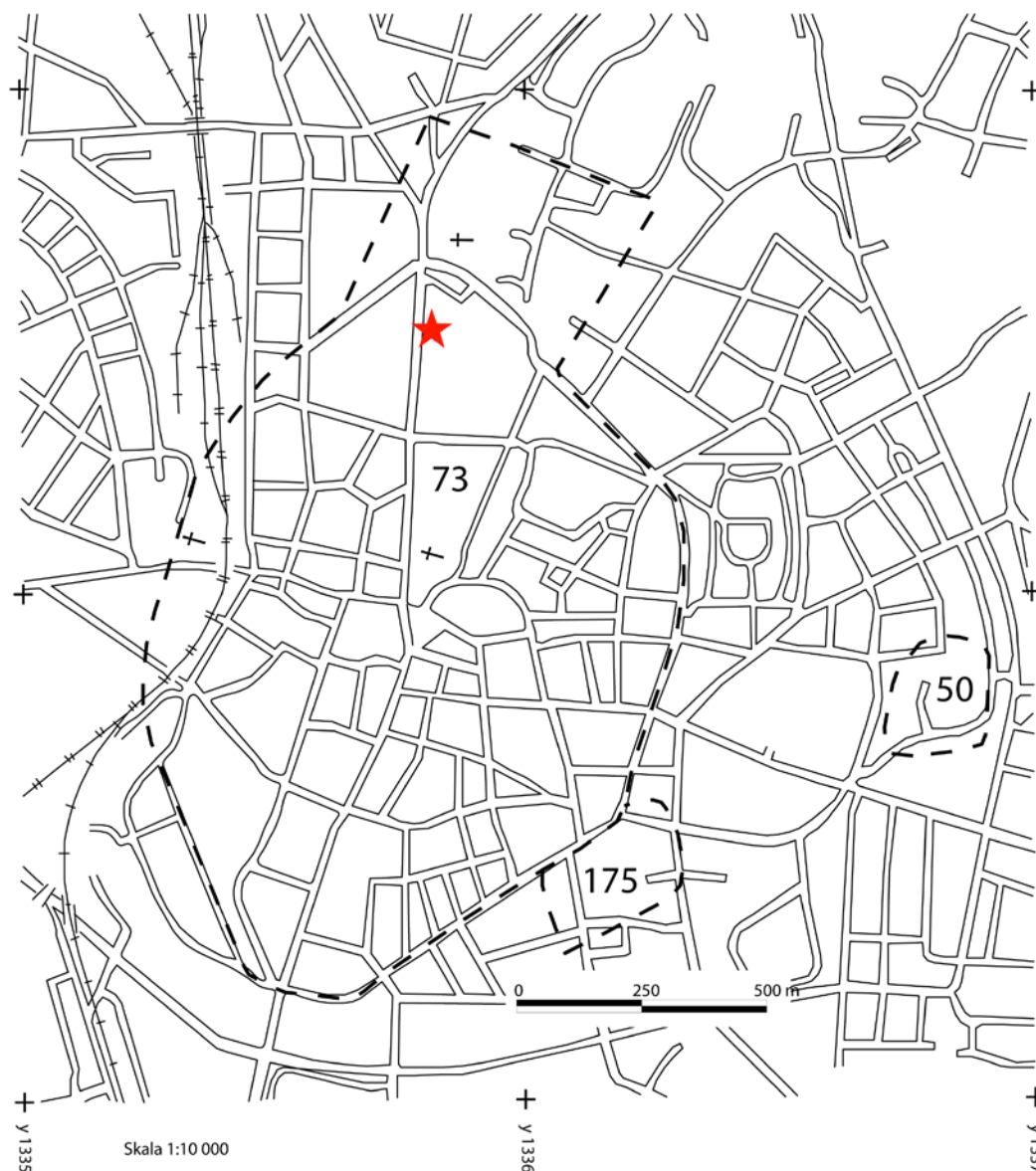
KULTURMILJÖRAPPORT 2013:27

NICKLAS KRONROTH

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Innehåll

Inledning.....	3
Fornlämningsmiljö	4
Tidigare arkeologiska iakttagelser.....	7
Genomförande och resultat	8
Sammanfattning	9
Administrativa och tekniska uppgifter.....	10
Referenser	11
Bilagor	12

Figur 1. Lunds medeltida stadsområde, fornlämnning 73, med platsen för undersökningen markerad med röd stjärna.

Inledning

Med anledning av att en ny mur skulle grundläggas i kv Paradis 47, Lund, utfördes en arkeologisk förundersökning enligt Länsstyrelsens beslut (lst dnr 431-12917-2013). Arbetet innebar att den gamla muren togs bort och ett schakt grävdes längs med Bredgatan i kvarterets västra del, för att anlägga en ny mur på samma plats som den rivna. Under den arkeologiska förundersökningen framkom inga intakta medeltida kulturlager men däremot påträffades flera efterreformatoriska kulturlager.

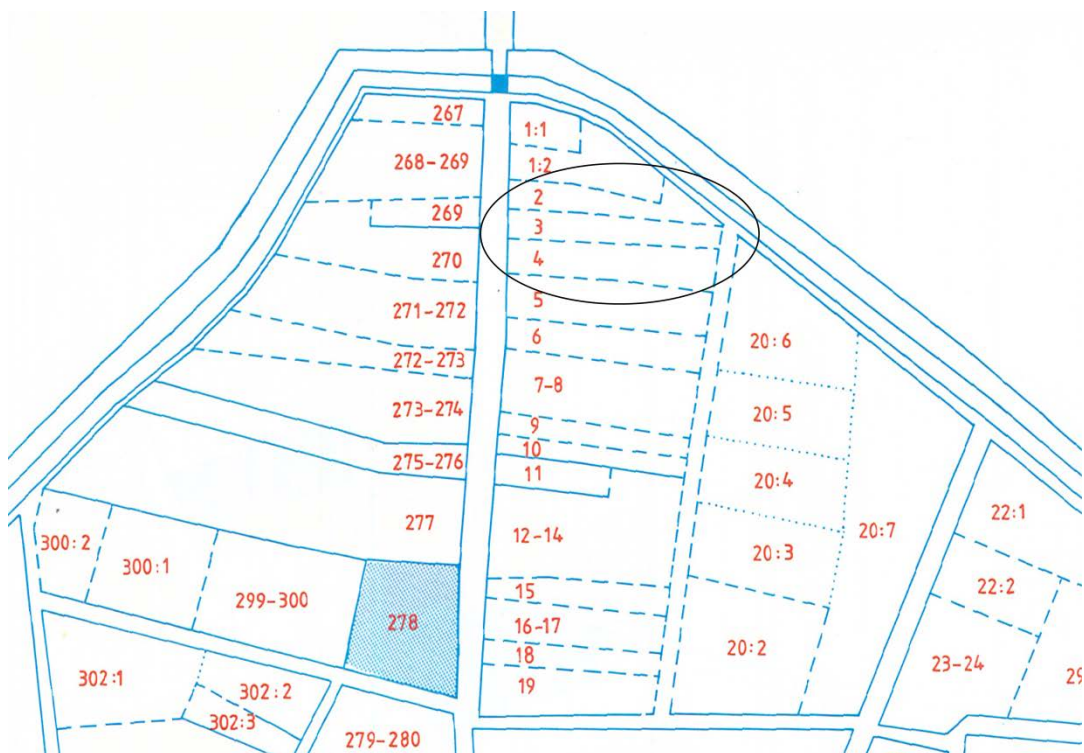

Figur 2. Bredgatan sedd från väster med Allhelgonakyrkan i bakgrunden och Lancasterskolan på kv Paradis 47 centralt i bild (Foto ur Kulturens LA-arkiv).

Fornlämningsmiljö

Kv Paradis är det största kvarteret i Lunds stadskärna och är beläget i den norra delen av Lunds medeltida stadsområde. Det begränsas av gator av medeltida ursprung; Allhelgona Kyrkogata i norr, Bredgatan i väster, Paradisgatan i söder och Sandgatan i öster. Det finns belägg från 1350 att en tidigare gata, Ljusagatan, varit belägen öster om aktuell tomt och löpt från norr till söder genom dagens kv Paradis. Den skulle därmed ha bildat den östra gränsen för tomten under medeltiden.

Tomten kv Paradis 47 ligger vid Bredgatan strax innanför den forna stadsporten mot norr. Bredgatan, vilken är stadens infartsgata från norr, lades troligen ut på 1200-talet. Det första kända omnämnandet av gatan är från år 1289, då den benämns *lata platea*, det vill säga "den breda gatan" (Andrén 1984 s 11, Blomqvist 1951 s 338). År 1315 benämns den *Brethaegatae*, som även användes som tillägg till personnamn, t ex Johannes Karlsson på Bredgata. Det finns en benämning på Bredgatan från 1405 som refererar till gatan som stora Langgatan (Blomqvist 1951 s 338).

Figur 3. Tomtindelning i Lund kring 1500, rekonstruktion av Andrén (1984). Dagens kv Paradis 47 motsvaras av tomterna 2,3 och 4, som ringats in.

Enligt Andréns rekonstruktion av tomtindelningen vid 1500-talets början, motsvaras tomt 47 av de äldre tomterna 2, 3 och 4 (Andrén 1984 s 19).

Tomt 2. Gård, Stora Prästgillet

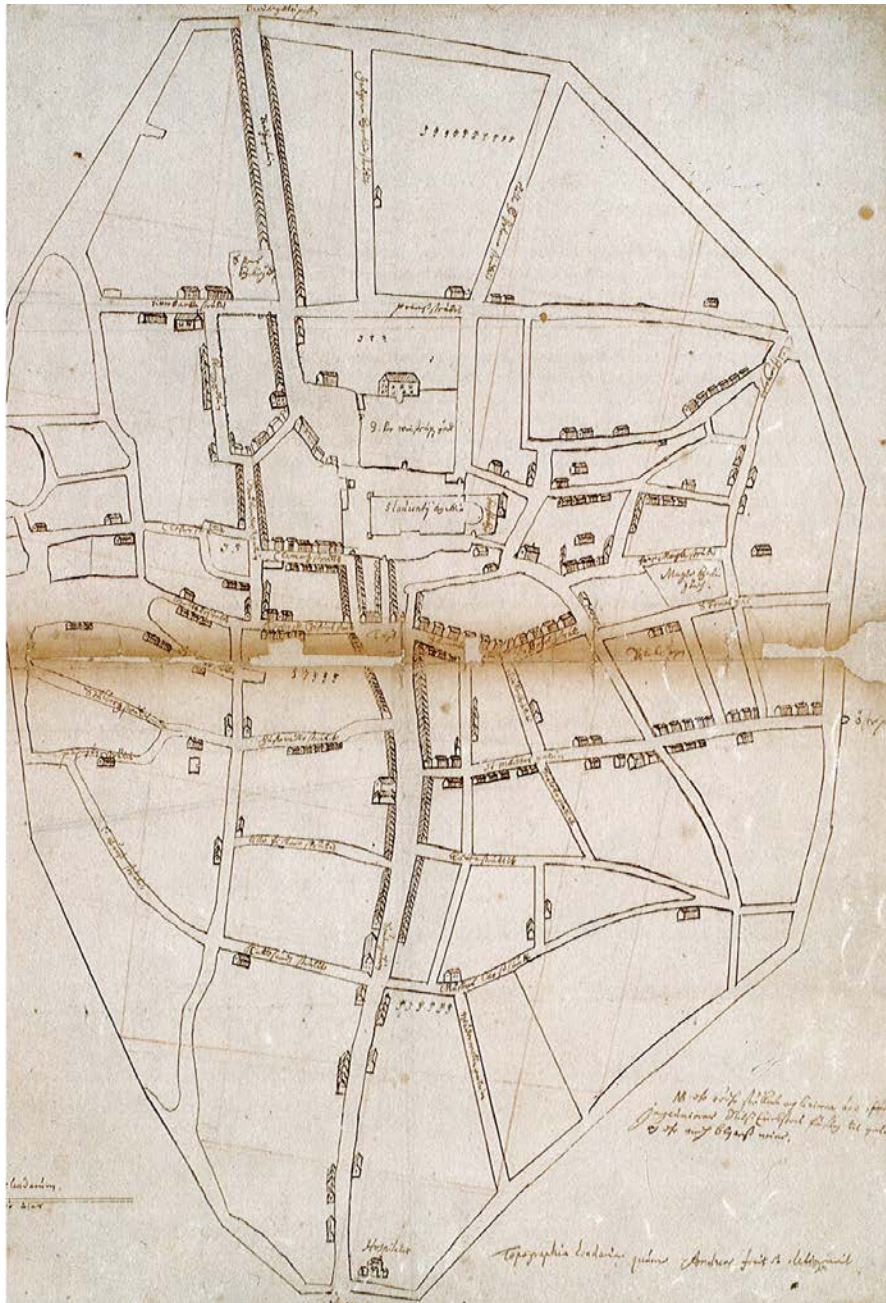
- 1547 arrenderades på evig tid av bokbindaren Jens Pedersen (Holm) och hans hustru Magdalene Knudsdatter.
- 1547 nämns Magdalene Bogbinders gård.
- 1591 nämns Christoffer Bogbinders gård.
- 1591 arrenderades på evig tid av Knud Lauritsen Möller och hans hustru Margarete Andersdatter.
- 1658 ägdes av Sören Christensen Ladafoged.

Tomt 3. Gård, Stora Prästgillet

- 1547 nämns Hans Ridesvends gård.
- 1548 betalade hans Ridesvend jordskyld.
- 1591 nämns Anders Orms gård.
- 1638 köptes av byfogden Mikkell Jensen.
- 1658 ägdes av (köpmannen) Hertvig Jensen Kielförer.

Tomt 4. Gård (äldre uppgifter saknas).

- 1658 ägdes av Peder Jensen.
- 1664 ägdes av Bertel Lauritsen Hestekiöber.

Figur 4. Kartskiss över Lund med bebyggelse längs båda sidor av Bredgatan (André & Högstedt 1990 s 17).

Under 1200-talet var tomterna utmed Bredgatan bebyggda men inte förrän under 1500- och 1600-talet var gatan tättbebyggd. Bebyggelsen brändes till stora delar ner år 1678 under Kristian V återtag från Kristianstad, då danskarna lät sätta eld på Lund. Tomterna var åter bebyggda ett decennium senare (Bevaringskommittén 1983 s 102). På en osignerad kartskiss, *Topographia Londen quam Andreas facit et delineavit*, som troligen tillkom 1669 syns Bredgatan med bebyggelse på båda sidor av gatan (André & Högstedt 1990 s 17).

På 1784 års karta kan obrutna husrader skönjas längs med Bredgatan. På den västra sidan av gatan fanns ämbetsmännens tomter, medan den östra sidan innehades av hantverkare (Bevaringskommittén 1983 s 12). Under 1800-talet var gatan ett viktigt stråk

för handeln i staden, vilket kom att avta i och med byggandet av järnvägen år 1856. Då ometablerades affärslokaliteterna till Lilla Fiskaregatan och Klostergatan. Exploateringsstakten i området har varit relativt låg, varpå mycket av gathusen är från perioden 1720-1820 (Bevaringskommittén 1983 s 13). Tomtstrukturen i nuvarande kv Paradis härstammar till viss del från tiden före utläggandet av Bredgatan. Kvarteret karakteriseras av de långa smala tomterna som grupperar sig på båda sidor om gatan. År 1841 testamenterade professorskan Hylander en 33 m lång envåningslänga som skulle användas som lokal för växelundervisningsskolan eller Lancasterskolan i Lund (figur 2). Men gathuset visade sig vara i så dåligt skick att redan år 1843 stod ett nytt hus klart inne på gården. Skolan revs sedermera och år 1890 byggdes Allhelgonaskolan på platsen, skolan har även kallats Norra Folkskolan (Bevaringskommittén 1983 110). Idag är det Socialhögskolan som använder den gamla Allhelgonaskolans lokaler.

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Det aktuella området har undersökts arkeologiskt vid flera tillfällen. Nedan följer ett urval av de arkeologiska iakttagelserna som gjorts i området. Uppgifterna är, om inget annat nämns, hämtade ur Kulturens LA-arkiv.

- År 1916 påträffades vallgraven under en grundgrävning mot Norra Vallgatan i kv Paradis 51.
- År 1941 framkom vallgravens södra nedgrävningskant tillsammans med kulturlager i anslutning till Kirurgiska kliniken, i kv Paradis 51.
- Det har även påträffats lämningar efter Norreport i samband med schaktningar i Bredgatan år 1944 och 1960.
- År 1996 utfördes en arkeologisk förundersökning norr om aktuell tomt. Då dokumenterades ca 1,30 m bevarade kulturlager i området (Karlsson 2007).
- År 2002 utfördes en arkeologisk förundersökning i kv Paradis 47. Det påträffades bland annat rester efter olika tiders bebyggelse och spår av metallhantverk (Ericsson 2002)
- År 2008 genomfördes en arkeologisk förundersökning i kv Paradis 51. Det påträffades bebyggelselämningar, raseringslager och gropsystem. Förundersökningen ledde till en riktad slutundersökning som utfördes år 2009. Vid den senare undersökningen framkom två brunnar, varav den ena daterades till år 1156. Delar av ett vikarieresidens påträffades, vilket var byggt av korsvirke. Stora delar av området hade använts som odlingsmark, kål- och örtgårdar för att sedermera användas som humlegård. Trolig datering för när marken började användas är daterad till början av 1100-talet (Ericsson in prep).

Figur 5. Schaktet grävdes från söder till norr längs Bredgatan. Bredgatan ligger till vänster om skyddsstängslet, fotografiet är taget från söder.

Genomförande och resultat

I samband med nybyggnationen av en mur i kv Paradis 47 utfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Den gamla muren som utgjorde tomtgränsen mot Bredgatan, togs bort och för att kunna grundlägga en ny mur grävdes den äldre muren bort. Ett schakt grävdes som var ca 45 m långt, 2,00 m brett och ca 1,30 m djupt. I delen längst i söder grävdes ned till ett djup av 1,60 m. Schaktet grävdes från söder till norr längs med Bredgatan (figur 6 och 7).

I den södra delen av schaktet framkom flera kulturlager i plan (figur 6 och 8). I fält tolkades de som efterreformatoriska brandlager som tillkommit vid samma tillfälle. Denna tolkning gjordes då de påträffades i samma stratigrafiska position i schaktet och påminde om varandra. De framkom på ett djup av ca 1,30 m. Brandlagren hade samma stratigrafiska position i schaktet och kan ha tillkommit samtidigt. De skulle kunna härröra från stadsbranden 1678 då danskarna brände ned staden. Men kulturlagren kan också representera en brand av en gård som skett innan 1678 års stadsbrand. Av ett par av brandlagren att döma är det hantverkshus som brunnit då de innehöll relativt rikligt med järnslag och enstaka bronslagg. Det framkom också kulturlager som tolkats som raseringslager. I ett av raseringslagren påträffades nedbrutet organiskt material som

skulle kunna vara trä, tillsammans med bränd lerklining, vilket skulle kunna härröra från ett hus byggt i korsvirkesteknik. Med tanke på att det fanns rikligt med tegel i kulturlagren är en senmedeltida eller efterreformatorisk datering trolig.

Intakta, välbevarande, kulturlager framkom på ett djup av 1,30 m. De ovanliggande lagren verkar ingå i olika faser av uppfyllning från 1700-talet och framåt. i området kan också ha att göra med byggnationen av tidigare skolbyggnader. Men även tidigare

Den norra delen av schaktet var mer ojämn i plan och svårare att bedöma. Schaktet grävdes till ett djup av 1,20–1,30 m. Längst i norr grävdes djupast och här framkom kulturlager som tolkades som odlingslager. Schaktbotten bestod av ett kulturlager med inslag av gödsel. Kulturlagret tolkades i fält kunna vara tidigmedeltida på grund av avsaknaden av tegel. Avsaknaden av tegel kan också indikera på att tegel inte lagts i odlingsjorden, eller rättare sagt att man inte fört på odlingsjorden med jord innehållande tegel. Det i sin tur kan tyda på att jorden tagits i tegelfri odlingsmark utanför staden. Även den norra delen har fyllts upp i nyare tid. Dessutom har mycket rötter, från de stora träden som tidigare stod på platsen, rört om i marken.

Sammanfattning

Med anledning av att en ny mur skulle byggas på kv Paradis 47 i Lund, togs den äldre bort och för grundläggningen grävdes ett ca 45 m långt schakt längs med trottoaren öster om Bredgatan på samma plats där den äldre muren stod. I samband med detta utfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning.

Välbevarade kulturlager framkom på ett djup av 1,30 m. I den södra delen framkom brandlager och raseringslager på samma stratigrafiska nivå, dessa tolkas kunna härröra från samma händelse. Händelsen är troligen en brand i området då ett större område berörts. Det tolkas som att en hus tillhörande en gård, vilket använts som verkstad för hantverk, brunnit på platsen. Huset var troligen byggt av korsvirke. Då raseringslagren som påträffades innehöll nedbrutet organiskt material och bränd lerklining. I raseringslagren framkom även slagg, därav tolkningen som hantverkshus. Norr om gården fanns odlingsjorden, vilket representeras i materialet av humös kultujord med gödlig karaktär.

Gården kan ha brunnit ned i senmedeltida eller efterreformatorisk tid men även en senare datering är möjlig. I så fall kan detta vara spår efter stadsbranden 1678.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-12917-2013	Fornlämning nr/art	RAÄ 73:1
Socken/stad	Lund	Socken-/Stadsnr	1298
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Lund	Trakt/kvarter/fastighet	Kv Paradis 47
Typ av exploatering	Nybyggnation mur		
Uppdragsgivare	Akademiska hus		
Typ av undersökning	FU		
Ansvarig institution	Kulturen		
Fältarbetsledare	Nicklas Kronroth		
Övrig personal	Conny Johansson Hervén		
Fältarbets tid	2013-06-11 – 2013-06-18		
Fälttid			
Arkeolog	12 h		
Maskin	-		
Undersökningens omfattning			
Yta	90 m ²		
Kubik	112 m ³		
Schaktmeter	45 m		
Kostnad för arkeologi			
Fältarbete	12x650=7800 SEK		
Rapport	12x650=7800 SEK		
Analyser	-		
Övrigt	-		
Summa:	15600 SEK		
Kostnad övrigt			
Maskiner	-		
Bodar	-		
Övrigt	-		
Summa	-		
Summa, faktisk	15600 SEK		
Summa, beslutad	Enligt löpande kostnad		
Fyndmaterial (förvaring m.m.)	Inga fynd tillvaratogs		
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen		
Ritningar, dokumentation	2 planritningar i skala 1:100 och 1 sektionsritning i skala 1:20		
Foto	8 digitala fotografier		
Analyser	-		
Övriga upplysningar	-		

Referenser

André, A. & Högstedt, C. 1990. Kartornas Lund. 1580-talet till 1950. *Gamla Lund förening för bevarande av stadens minnen, Årsskrift 72, 1990.*

Andrén, A. 1984. *Lund. Tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning.* RAÄ & SHM rapport. Medeltidsstaden 56. Stockholm.

Bevaringskommittén. 1983. Lunds stadskärna. Bevaringsprogram Krafts rote. Lund.

Blomqvist, R. 1951. Lunds historia 1 *Medeltiden*. CWK Gleerup. Lund

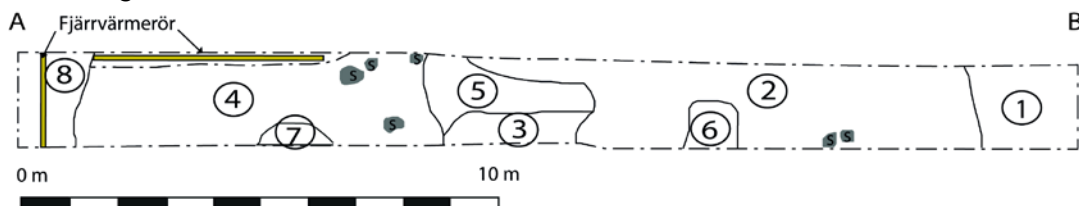
Eriksson, G. 2002. Kv Paradis 47, Lund. Arkeologisk förundersökning, Arkeologiska arkivrapporter från Lund nr 109. Kulturen, Lund.

Ericsson, G. Kv Paradis 51. (in prep).

Karlsson, M. 2007. Kv Paradis 49, Lund. Arkeologisk förundersökning 2007. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 235. Kulturen, Lund.

Bilagor

1. Planritning

Figur 6. Planritning över den södra delen av schaktet, 0-22 m. A är söder.

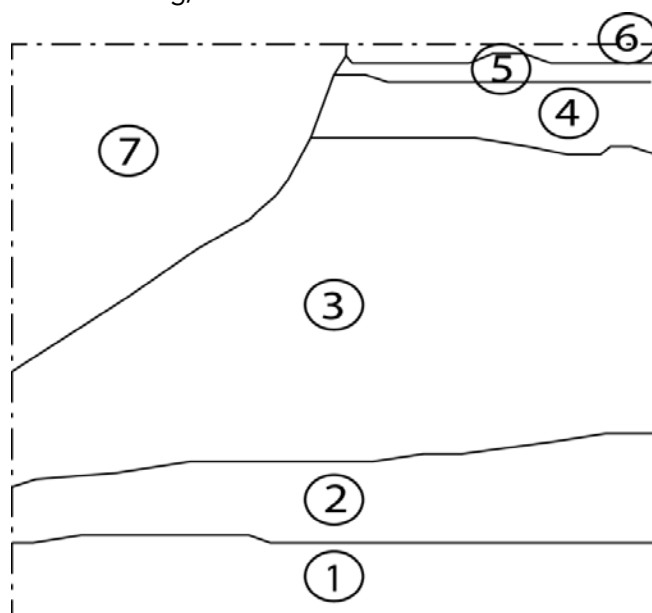
1. Brandlager. Mörkbrun humus med inslag av lera som var finkornig, fet, fuktig och kompakt. Bränd lera, träkol, tegel och sot förekom rikligt. Enstaka spår av nedbrutet organiskt material, troligtvis trä, påträffades i koncentrationer. Det framkom även järnslag och en tolkning är att det är ett kulturlager som tillkommit då ett hantverkshus brunnit.
2. Raseringslager. Brun humus med inslag av lera. Kulturlagret var kompakt, finkornigt, fett och fuktigt. Det var rikligt med fragmenterad bränd lerklining, en bit med antydning till pinnavtryck påträffades även, samt bränd lera. Tegelkross och tegelbrockor var närvarande. Kulturlagret tolkas som en raserad vägg.
3. Brandlager. Svartbrun humus med rikligt med bränd lera, träkol, sot och tegelkross. Kulturlagret var kompakt, finkornigt, mycket fett och fuktigt. Kulturlagret innehöll även rikligt med järnslag och bronsslag.
4. Brandlager. Svart humus med rikligt med träkol, bränd lera, bränd lerklining, bränt organiskt material som troligen är trä. Kulturlagret var finkornigt, fett och fuktigt och hade lite torvliknande karaktär, mycket rötter hade dock trängt ned i kulturlagret. Rötter kan ha brutits ned och därmed har kulturlagret fått en lite annorlunda karaktär. Kulturlagret tolkas som raserad vägg.
5. Brandlager. Gråbrun humus med inslag av lera som var finkornig, fet och fuktig. Tegelkross, träkol och nedbrutet organiskt material var närvarande. Kulturlagret tolkas som raserad vägg.
6. Betongfundament. Betong, kalk och sten som troligen utgjort betongfundament till muren som togs bort.
7. Fyllningslager. Gul lera med inslag av tegelkross, kalk och sand. Kulturlagret tolkas som fyllningslager i en nedgrävning från nyare tid.
8. Fyllningslager. Ljusbrun sand som tillkommit vid återfyllningen av fjärrvärmeschakt

Figur 7. Planritning över den norra delen av schaktet, 0-23 m, där B är söder.

1. Schakt var ojämnt schaktat och bestod av flera kulturlager, vilka inte separerades i fält. Gråbrun lerig humus med koncentrationer av olika slag. Schaktbotten var ojämnt schaktad. Delvis mjukare delar med mer gråbrun kulturjord, en del spridda stenar och tegelbrockor. Vissa delar bestod av gråbrun kulturjord med inslag av djurben och sandlinser. Relativt humös med nästan gödsel inslag. De rasade parterna tycks vara tegelfria vilket kan indikera tidigmedeltida lagerbildning.
2. Lösa massor efter borttagande av större rot.

2. Sektionsritning, östsektionen.

Figur 8. Östsektion, ca 2 m från söder.

1. Brandlager. Svart humus med rikligt med träkol, bränd lera, bränd lerklining, bränt organiskt material som troligen är trä. Kulturlagret var finkornigt, fett och fuktigt och hade lite torvliknande karaktär, mycket rötter hade dock trängt ned i kulturlagret. Rötter kan ha brutits ned och därmed har kulturlagret. Kulturlagret tolkas som raserad vägg. Se planritning 1, lager 4.
2. Utjämningslager. Brun humus med tegelbrockor (röda, gula), tegelkross, träkol, sten kalk. Kulturlagret var omrört och troligen har det tillkommit som utjämningslager. 1700-1800 tal.
3. Utjämningslager/fyllningslager. Brun omrörd humus med lera och sten. Kulturlagret har troligen tillkommit i nyare tid.
4. Utjämningslager med brun grus. Nyare tid. Det har troligen tillkommit i samband med att parkeringsplatsen byggdes.
5. Utjämningslager med brun grus och sand blandat. Nyare tid. Det har troligen tillkommit i samband med att parkeringsplatsen byggdes.
6. Asfalt
7. Matjord. Lösa massor efter borttagandet av en större trädrot som tillkom under schaktningen.

I serien arkeologiska arkivrapporter från Lund har utgivits:

2012

.....

- Nr 429 Kv Maria Magle 9, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 430 Stora Råby 36:18, fornlämning nr 10 i Stora Råby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 431 Kv Maria Magle 9, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 432 Flyinge 22:40, Fornlämning 80,81 i Södra Sandbys socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 433 Kv Toppen 1-2, Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Nicklas Kronroth.
Nr 434 Kv Paradis 60, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 435 Kv Paradis 61, Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Gertie Ericsson.
Nr 436 Hardeberga 22:1, fornlämning nr 25 i Hardeberga socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 437 Kv Winstrup 11, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 438 Kv Carl Holmberg 3, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 439 Kv Myntet 29, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013.

I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

2013

- 2013:1 Kv Billegården 21, Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Gertie Ericsson.
2013:2 Kv Apotekaren 11 (fd 9), Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Gertie Ericsson.
2013:3 Ventlinge 44:1, Mörbylånga kommun. Antikvarisk medverkan 2012-13. Henrik Borg.
2013:4 Stora Råby 34:7, fornlämning nr 10 i Stora Råby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Jan Kockum.
2013:5 Kv Saluhallen1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2011-2012. Ivan Balic.
2013:6 Innerstaden 2:1 - Krafts torg och Kungsgatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:7 Stora Råby 34:7/väg 887, fornlämning nr 10 i Stora Råby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:8 Innerstaden 2:1 - Clemenstorget, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:9 Kv Sjöjungfrun 11, Trelleborg. Arkeologisk förundersökning 2010. Claes Theliander.
2013:10 Kv Repslagaren 29, Lund. Geoteknisk undersökning 2013. Gertie Ericsson.
2013:11 Kv Svanelucky m. fl. Lund. Förundersökning 2012. Ivan Balic.
2013:12 Kv Döbeln 2 och 3, Lund. Geoteknisk undersökning 2013. Gertie Ericsson.
2013:13 Nöbbelöv 22:1, fornlämning nr 24 i Norra Nöbbelövs socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:14 Kv Södertull 10 och 30, Lund. Geoteknisk undersökning 2011-2012. Gertie Ericsson.
2013:15 Kv Trädgården 11, Lund. Geoteknisk undersökning 2011. Gertie Ericsson.
2013:16 Kv Thor 6, Ystad. Arkeologisk förundersökning 2010. Adam Bolander och Gertie Ericsson.
2013:17 Kv Grynmalaren 31, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2013:18 Måketorpsboden på Kulturen, Lund. Byggnadsarkeologisk undersökning 2013. Gunilla Gardelin och Karl-Magnus Melin.
2013:19 Innerstaden 2:1 - Lilla Råby bytomt, fornlämning nr 175 i Lunds stad, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2013:20 Kv Billegården 21, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Ivan Balic.
2013:21 Kv Fredrik 8, Ystad. Geoteknisk undersökning 2013. Gertie Ericsson.
2013:22 Kv Sankt Peter 10, Lund. Arkeologiska förundersökningar 2008. Karl-Magnus Lenntorp.
2013:23 Innerstaden 2:1 - Stora Fiskaregatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Aja Guldåker.
2013:24 Kv Winstrup 1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:25 Kv Gylleholm 11- Innerstaden 2:1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Aja Guldåker.
2013:26 Kiliansgatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2013:27 Kv Paradis 47, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.